

адекватных его оценок. Охарактеризованы показатели эмоционально-ценностного критерия определения уровня сформированности мировоззренческих знаний студентов.

Ключевые слова: мировоззрение, мировоззренческие знания, студенты, учебно-познавательная деятельность, эмоциональное отношение к знаниям.

Kormina Larysa. METHODOLOGICAL BASIS OF FORMATION OF OUTLOOK KNOWLEDGE OF STUDENTS IN TEACHING : THE EMOTIONAL AND PERSONAL ASPECT. Nowadays a problem of forming coherent outlook knowledge of the individual has become of particular importance, it enables the individual to produce an objective attitude to the world, to himself, to make humanistic oriented outlook choice. The article substantiates that an important condition of revitalization process of formation of outlook knowledge of students is to provide every student by status of subject of teaching and learning activity that causes persistent cognitive interest and high emotional and volitional tendency to resolving outlook problems. It was determined that the method of teaching of academic disciplines should promote not only the acquisition of knowledge by students, but also form their positive emotional attitude to objectively true knowledge and its adequate assessments that is a condition of the transformation of received knowledge in outlook convictions and in active outlook position of individual. The indicators of emotional value criterion of determination of the level of formation of outlook knowledge of students are characterized.

Key words: outlook, outlook knowledge, students, teaching and cognitive activity, emotional attitude to knowledge.

Стаття надійшла до редколегії 28.02.2017 р.

УДК 373.3.016:811.161.2'271

Зоряна Мацюк, Ольга Хвесик

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (Луцьк)

КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ ЯК ДОМІНАНТНА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВЛЕННЄВОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ¹

У статті обґрунтовано роль комунікації, її змістову та структурну характеристики. Здійснено дефінітивний аналіз понять «спілкування», «комунікація», «комунікативні якості», «комунікативні здібності», що склали основу категоріального апарату дослідження. В основі спілкування перебуває міжособистісна взаємодія, яка безпосередньо залежить від вербальних умінь і навичок учасників комунікативного акту. Розглянуто аспекти розвитку мовленнєвих навичок спілкування, які знайдуть застосування у всіх сферах життєдіяльності особи, формування мовленнєвих здібностей учнів початкових класів і шляхів реалізації комунікативно-мовленнєвого підходу навчання молодших школярів. Проаналізовано ключові комунікативні уміння, які необхідні для толерантної, ввічливої та правомірної мовленнєвої взаємодії. Основну увагу акцентовано на навичках та особливостях ведення діалогу на основі одержаних знань. Визначальним у мовленнєвому розвитку учнів початкової школи є комунікативно-мовленнєвий принцип, пов'язаний із джерелом інформації. Доведено, що за умови створення ситуацій, що стимулюють вільне висловлювання, забезпечується природна комунікативність мовлення учнів та успішний розвиток умінь спілкуватися.

Ключові слова: комунікація, спілкування, комунікативні якості, комунікативні здібності.

Постановка проблеми та зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Зміни, зумовлені процесами міжкультурної інтеграції та розширенням інформаційно-комунікативного простору, підвищують роль спілкування в сучасному світі. Під час мовної взаємодії виникають і формуються міжособистісні відносини, відбувається обмін думками, почуттями, переживаннями. Ефективність комунікативного процесу, досягнення його цілей залежать від здатності особистості до вербальної взаємодії. Комунікативна компетентність як дидактична категорія – одна з найважливіших у сучасній дидактиці, взаємопов'язана з мовою, мовленням, спілкуванням, комунікацією.

Розглядаючи дитинство як етап зародження людської особистості, вважаємо, що індивідуально-психологічну характеристику розвитку людини визначено згідно з генетично обумовленими психофізіологічними властивостями індивіда; соціально-психологічну сферу особистості розкрито під час входження індивіда в систему взаємовідносин із довкіллям у процесі засвоєння суспільно-історичного досвіду

людства; діяльнiсну сферу особистостi характеризує активне привласнення суспiльного досвiду людства, що вiдбувається пiд час вклучення до вiкового перiоду провiдного виду діяльностi [1; 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Надзвичайно цікавою сьогодні є проблема розвитку комунікативних якостей. Як стверджують науковці, дефіцит спілкування загрожує не лише інформаційним голодом і психологічним дискомфортом, а й різноманітними захворюваннями та психологічними розладами, найневинніший із яких – хронічний депресивний стан. Для запобігання подібних наслідків створюють різноманітні курси та реабілітаційні групи з соціально-психологічної підготовки, зорієнтовані на допомогу особистості вдосконалити життєву та психологічну компетентність і полегшити її інтегрування в соціум. Беручи участь у тренінгу, людина пізнає власні особистісні якості та їх сприймання іншими людьми, особливості взаємодії з оточуючими, набуває комунікативних умінь і навичок, виправляє власні психологічно-поведінкові недоліки, відновлюючи в собі соціальність. Звичайно, доросла людина може розвинути навички міжособистісної комунікації, спираючись на поради психологів, однак набагато продуктивніше психологічні механізми соціалізації активізуються в дитинстві.

Розгляд питання потреби людини в контакті з іншими індивідами представлено в низці досліджень. З акцентом коли саме, на якому етапі життя, виникає потреба в спілкуванні. Деякі науковці вважають означену потребу вродженою (О. Веденов, Д. Кемпбелл), інші – що потреба в спілкуванні поступово формується в людини впродовж життя (С. Рубінштейн, Ф. Михайлов, А. Запорожець, О. Леонт'єв).

Стрімкі темпи сучасного життя досить гостро визначають питання міжособистісного контакту, інтеграції окремої особи в соціум, саме тому сфера спілкування протягом останніх кількох десятиліть є досить популярною серед дослідників (Н. Вітюк, С. Максименко, О. Леонт'єв, Г. Локарева, Я. Коломенський, М. Лісіна й ін.). Однак, у кінцевому підсумку, значна кількість визначень поняття «спілкування» має досить узагальнений характер.

Аналізуючи міжособистісні контакти, здебільшого використовують два поняття: «спілкування» і «комунікацію». Інколи їх вважають синонімічними і пропонують ототожнювати. Ми не погоджуємося з таким твердженням, оскільки обидва поняття мають специфічні ознаки та різняться на рівні учасників, обставин та умов. Правомірним вважаємо розгляд кожного з ключових понять більш докладно.

«Спілкування» як об'єкт наукового пошуку цікавило багатьох дослідників, однак одностайної думки щодо змістовного наповнення цього поняття досі немає. Деякі надавали домінуючого значення переважно вербальному спілкуванню (М. Щелованов, Н. Аксаріна); інші вбачали в спілкуванні активну дію з боку всіх учасників процесу (О. Леонт'єв, М. Лісіна); спілкування кваліфікували як один із видів людської діяльності (Б. Анан'єв, О. Леонт'єв, В. Соковнін), або форму взаємодії людей і взаємообміну інформацією (О. Бодальов, М. Обозов, В. Семиченко), як одну з обов'язкових умов розвитку особистості й суспільства в цілому (А. Єрмоленко, М. Каган) [12, С. 22].

Спілкування покликане встановити контакт між учителем і учнями, співрозмовниками, між батьками та дітьми, що допомагає учасникам спілкування виразити себе, свої думки, почуття, емоції, усвідомити своє місце в колективі, краще пізнати світ, розвивати власну емоційну та чуттєву сферу, відчувати особистий вплив на партнерів спілкування та допомагати колегам реалізувати волю та професіоналізм у колективі. Тому, саме педагогічне спілкування слугує потужним стимулом до психічного зростання дитини, адже вербально взаємодіючи із дорослими, дитина засвоює суспільно-історичний досвід людства [17, С. 175].

Основне завдання початкової школи – формування комунікативних умінь і навичок, необхідних для оволодіння ключовими нормами спілкування. Тому, правомірним вважаємо необхідність формувати комунікативні якості молодших школярів, які слугують основою повноцінного функціонування в соціумі, для реалізації власної волі, розширення кола спілкування і особистісного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи процес спілкування більш докладно та враховуючи думки попередніх відомих лінгводидактів, з'ясуємо, що в кінцевому підсумку він зводиться до певних спільних дій (чи словесних, чи фізичних), тобто до взаємодії двох або більше осіб. Під час інтеракції людина, свідомо чи підсвідомо, переслідує певну мету: одержати інформацію, розважитися, самоствердитися тощо, і під час спілкування, навмисно чи мимовільно, однак обов'язково здійснює певний вплив на свого партнера. Ми часто намагаємося змінити поведінку оточуючих, даємо оцінку їхнім діям, віддзеркалюємо їхнє «Я», що врешті-решт, чітко впливає на формування в нашого партнера образу власного «Я» та його самооцінку, самосприйняття. «Спілкування – це процес встановлення та розвитку контактів між людьми, що включає обмін інформацією, розуміння іншої людини та підбір стратегії взаємодії» [16, С. 244].

Спілкування розглядають як культурно-історичне явище, у процесі якого людина набуває знань про навколишнє середовище, починає взаємодіяти з оточуючим світом, проявляти «...індивідуальні відмінності у функційних особливостях нервової системи; у розумових, емоційних, моральних, вольових якостях, у потребах, інтересах, здібностях і характерологічних рисах» [8, С. 127], тому засвоєння досвіду дорослих – це не пасивний, а активний для дитини процес.

Ураховуючи вищезазначене, на нашу думку, доцільним є визначення *спілкування як психофізичного процесу взаємодії двох або більше осіб задля досягнення певної мети.*

М. Лісіна теж відстоює подібне трактування спілкування – як взаємодії, однак, на її думку, метою цього процесу обов'язково має бути досягнення спільної мети. «Спілкування – взаємодія двох (чи більше) людей, спрямована на згоду та об'єднання їхніх зусиль із метою налагодження відносин та досягнення спільного результату» [12, С. 22]. Трапляється, коли люди, вступаючи в контакт один із одним, переслідують далеко не спільну, а зовсім різні, іноді навіть протилежні цілі. Вони спільно здійснюють певні дії, обмінюються інформацією та впливають один на одного, тобто – спілкуються. Коли мати докоряє синові за бешкетування, її завдання – переконати або змусити свою дитину поводитись як слід; завдання сина водночас – виправдати себе, уникнути покарання. Під час розмови вони, безперечно, надаватимуть одне одному певну інформацію і, звичайно, активно намагатимуться вплинути на свого опонента, однак прагнення, як бачимо, у них зовсім різні. Навіть діти, які разом грають на подвір'ї в м'яча, цілком можуть мати різні цілі: наприклад, один хоче цікаво провести час, а інший – прагне привернути до себе увагу дівчинки.

На перший погляд основа захована у слові «взаємодія», якому ми звикли автоматично надавати позитивного забарвлення. Згідно зі стереотипними уявленнями, взаємодія начебто передбачає саме спільну мету: діяти «взаємно», спільно, робити щось разом. Дійсно, якщо розуміти це поняття саме так, виходить, що ситуація, коли одна дитина, граючись на дитячому майданчику, будує палаци з піску, а інша їх руйнує, нібито не можна класифікувати як спілкування. Однак у психологічному словнику це явище трактують наступним чином: «Узаємодія – процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (або суб'єктів) одне на одного» [17, С. 51]. Чи впливають реципієнти одне на одного у запропонованому нами прикладі? Безумовно! Емоційний стан обох дітей безперечно зміниться. В іншому контексті це явище має таке трактування: «Міжособистісна узаємодія – у широкому розумінні випадковий або не випадковий, вербальний або невербальний, тривалий або короткочасний контакт двох або більше осіб, який змінює їхню поведінку, діяльність, ставлення» [17, С. 52].

Таким чином, *узаємодія набуває різного емоційного забарвлення та змінює характер спілкування залежно від мети, учасників комунікації.* «Спілкування – це ті процеси словесної та несловесної інтеракції, у яких проявляються, закріплюються та розвиваються міжособистісні відносини» [9, С. 17]. Звичайно, не можна не погодитися з категорією «взаємодія», яка фактично є ключовою у визначенні спілкування як такого, однак можна посперечатися щодо другої частини дефініції. Адже насправді, як ми вже переконалися, міжособистісні контакти – це фактично різновид поняття спілкування, яке є більш об'ємним,

оскільки вбирає не лише взаємодію двох або більше осіб, а й, наприклад, самоспілкування, де партнером у спілкуванні виступає внутрішнє «Я» людини.

Розкриваючи змістовну сторону спілкування як комунікативного процесу, «основна функція якого – досягнення соціальної єдності за збереження індивідуальності кожного, необхідно розрізняти комунікативний процес і складові акти процесу комунікації, у яких реалізовані комунікативні функції» [16, С. 168].

У психологічних дослідженнях спілкування визначають, як «процес під час якого виникає зв'язок між людьми, налагоджується контакт, відбувається взаємовплив, взаємопереживання, взаєморозуміння; така взаємодія з навколишнім природним середовищем сприяє пізнанню себе через пізнання навколишнього світу» [14]. Таке спілкування передбачає не просто дію, а взаємодію кількох людей, спрямовану на узгодження та об'єднання їхніх зусиль для налагодження відносин і досягнення спільного результату, розглядає взаємодію людей як суб'єктів спілкування.

Отже, трактуючи спілкування як процес, у якому пов'язані усі особливості (активність суб'єктів спілкування, взаємодія суб'єктів спілкування, взаємовідносини) його визначають, як комунікативну діяльність, під час якої відбувається взаємодія людей як суб'єктів спілкування в цілісній функціональній системі [13, С. 8]; виникає психічний контакт; проявляються дії свідомо орієнтовані на смислове сприйняття іншими людьми для досягнення соціальної єдності [16, С. 168]; спрямовується та узгоджується об'єднання зусиль для налагодження відносин для отримання спільного результату [13, С. 9].

Поряд із поняттям «спілкування» досить часто використовують –«комунікація», «комунікабельність», відстоюючи твердження про їх тотожність (Н. Вітюк, А. Коваленко тощо).

Слово «комунікація» латинського походження і в дослівному перекладі означає «з'ясовувати», «радитися», «робити спільним, загальним». Утворене від нього «communicatio» розуміють як «передачу, повідомлення». У філософському словнику, «комунікація» – це категорія філософії, що означає спілкування, за допомогою якого «Я» знаходить себе в іншому [18, С. 207]. Найбільш повно в цьому аспекті комунікація представлена в екзистенціалізмі К. Ясперса та в сучасному французькому персоналізмі, де її розглядають як взаємозв'язок, що встановлюється свідомо, за допомогою дискусії (К. Ясперс, О. Больнов, Е. Муньє), під час якої люди пересвідчуються, що їх роз'єднують загальноприйняті норми мислення та споріднює те, у чому вони різні та індивідуально неповторні [18, С. 207]. С. Безклубенко в навчальному посібнику «Теорія культури» досить однозначно стверджує: «Комунікація – це спілкування» [3, С. 153]. Щоправда, дає водночас певне уточнення: «Цим словом також називаються і конкретні засоби та шляхи спілкування та його передумови – зв'язку» [3, С. 153]. Одним із найдосконаліших засобів спілкування науковець визнає мовлення як шлях передачі досвіду.

На початку XIX ст. комунікацією називали засіб зв'язку, спосіб передачі повідомлення (О. Костіна); в енциклопедичних словниках поширене значення терміну «комунікації» не лише як засобу передачі інформації від людини до людини, а й як лінії телефонного зв'язку [17, С. 168]. У більш пізніх виданнях найчастіше термін «комунікації» вживають як синонім до спілкування. Однак далеко не всі поділяють подібну думку. Багато дослідників, вивчаючи означену проблему зробили висновок, що насправді комунікація – це лише одна зі складових спілкування (Б. Паригін, Е. Соколов). Зокрема відштовхуючись від того, що комунікація є процесом обміну інформацією між індивідами (а спілкування передбачає не лише згаданий аспект), вважає її лише одним із параметрів спілкування. Поняття спілкування має три параметри: а) перцептуальний; б) комунікативний; в) інтеракційний. До аналогічної класифікації вдається також А. Батаршев, щоправда, називаючи перелічені чинники не параметрами, а сторонами спілкування [2, С. 160].

Підсумовуючи різні погляди науковців, Т. Гончар пропонує розглядати поняття комунікації в декількох значеннях: а) зв'язок, з'єднання; б) взаємодія; в) спілкування; г) комунікативна (інформаційна) сторона спілкування [7, С. 5]. Власне, з подібною

класифікацією можна погодитись, хоча поняття «взаємодія» і «спілкування» цілком можна було б не розмежовувати, оскільки одне входить до складу іншого. З поняттям комунікації та спілкування тісно пов'язані такі характеристики, як комунікативні здібності, комунікативні риси, комунікативні якості тощо.

Комунікативні здібності – це «комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують здатність індивіда до активного й ефективного спілкування, передачі й адекватного сприймання інформації, організації взаємодії з іншими людьми, правильного розуміння себе і своєї поведінки та партнерів у спілкуванні, їх поведінки, що є необхідними умовами успішної життєдіяльності людини» [5, С. 165].

В. Гаркуша вважає комунікативні здібності – системою внутрішніх ресурсів, необхідних для формування ефективної діяльності в певних ситуаціях міжособистісної взаємодії [18], С. Голубєва розглядає зазначені здібності як індивідуально-психічні та психофізіологічні особливості людей, що забезпечують успішну взаємодію партнерів [18], а Г. Васильєв відстоює думку, що комунікативні здібності – це частина структури особистості, що відповідає вимогам комунікативної діяльності та сприяє її успіху [18].

Ключовою характеристикою комунікативних здібностей вважаємо «*комунікативні якості*». Комунікативні якості (за Н. Волошиною) – це «якості, які відображають ступінь сформованості комунікативних умінь і становлять периферію комунікативних здібностей» [6]; В. Панфьоров вважає комунікативними якостями спеціальні вміння особистості (формулювати думку, вести бесіду, переконувати тощо) [15]. Однак, на нашу думку, з подібними дефініціями можна посперечатися. Загалом, ступінь сформованості комунікативних умінь радше може стати ознакою саме *комунікативних вмінь і навичок*, так само, власне, можна класифікувати й вміння формулювати думку, переконувати та ще безліч комунікативних умінь. На наш погляд, деяка плутанина у визначеннях комунікативних компонентів виникає через їх взаємодоповнювальність та надзвичайну спорідненість. Дійсно, жодна з цих складових не може існувати окремо від інших. Людина має риси характеру, психологічні особливості, які визначають характер її стосунків з оточуючими (комунікативні якості), які стають підґрунтям для специфічних схильностей, задатків (комунікативні здібності), що можуть забезпечити повноцінне спілкування. Здатність використовувати на практиці ці здібності власне і можна назвати комунікативними вміннями, а вміння, які застосовуються вдало та систематично – комунікативними навичками. Комунікативними якостями доцільно вважати психологічні риси людини, які забезпечують готовність індивіда до процесу спілкування, є підґрунтям для формування комунікативних умінь і навичок, та здійснюють емоційне забарвлення міжособистісної взаємодії.

Отже, комунікативні якості, які складають основу комунікативного ядра, цілком піддаються формуванню та виправленню, і трансформація негативних якостей у позитивні цілком може змінити на краще міжособистісні стосунки людини. Зрозуміло, що найбільш плідно подібне корегування відбувається в дитячому віці.

Комунікацію варто розглядати як культурно-історичне явище, у процесі якого людина набуває знань про навколишнє природне середовище, починає взаємодіяти з навколишнім світом, проявляти «...індивідуальні відмінності, у функціональних особливостях нервової системи, у розумових, емоційних, моральних, вольових якостях, у потребах, інтересах, здібностях і характерологічних рисах». «Засвоєння досвіду дорослих – це не пасивний, а активний для дитини процес» [11, С. 127].

Тому значущим для нашого дослідження стало визначення основного механізму розвитку особистості, яким реалізований у самостійному виді діяльності та відбувається в процесі виникнення суперечності між новими потребами дитини до активної участі в житті дорослих і реальними її можливостями. «Особистість розвивається у зв'язку з внутрішніми протиріччями, які виникають у її житті» [10, С. 123].

Висновок і перспективи подальших розвідок. Розвиненість позитивних комунікативних якостей є підґрунтям для вияву комунікабельності, яка функціонує як

сукупність психологічних властивостей, що забезпечують готовність особи до продуктивної взаємодії. Зазначимо також, що засвоюючи форми спілкування з дорослим, дитина накопичує досвід взаємодії в системі відносин «дорослий – дитина», який має соціальну та предметну спрямованість. Розвиток комунікативних функцій відбувається поступово шляхом наслідування соціального досвіду суспільства під час взаємодії дитини з навколишнім світом.

Ефективність формування комунікативних якостей дітей молодшого шкільного віку залежить від виховного впливу соціального середовища, де творчість створює оптимальні умови для найбільш продуктивної реалізації їхнього комунікативного потенціалу. Творчість становить феномен художньої культури, що впливає на світоглядні позиції особистості, є ефективним засобом формування комплексу комунікативних якостей і відкриває оптимальні шляхи вдосконалення процесу соціалізації.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, подальшого вивчення й наукового обґрунтування потребує осмислення теоретико-методологічних основ взаємодії різних видів творчості у формуванні комунікативного потенціалу особистості.

Джерела та література

1. Актуальні проблеми сучасної психології // *Наук. записки Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. акад. С. Д. Максименка.* – К. : Нора-друк, 2003. – Вип. 23. – 436 С.
2. Батаршев А. В. Психодиагностика способности к общению, или как определить организаторские и коммуникативные свойства личности / А. В. Батаршев. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 176 с.
3. Безклубенко С. Д. Теорія культури : навч. посіб. / С. Д. Безклубенко. – К., 2002. – 323 с.
4. Бучацька Т. Формування комунікативної компетентності (використання дидактичної гри) / Т. Бучацька // *Почат. освіта.* – 2014. – № 20. – С. 33–35.
5. Вітюк Н. Р. Основні психологічні підходи до визначення категорії «комунікативні зібності особистості» / Н. Р. Вітюк // *Вісник прикарпатського університету : Філософські і психологічні науки.* – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Вип. 3. – С. 158–167.
6. Воловик А. Ф. Педагогіка дозвілля : підручник / А. Ф. Воловик. – Х., 1999. – 331 с.
7. Гончар Т. І. Формування комунікативної культури молодших школярів в умовах дозвілля : автореф. дис. ... кандидата педагогічних наук / Т. І. Гончар. – К., 2003. – 21 с.
8. Донченко Н. П. Феномен ігрової діяльності і розвитку особистості / Н. П. Донченко // *Духовність як основа консолідації суспільства.* – К., 1999. – Т. 16. – С. 436–440.
9. Коломинский Я. Л. Некоторые педагогические проблемы социальной психологии / Я. Л. Коломинский, Н. А. Березовин. – М. : Знание, 1977. – № 10. – 64 с.
10. Костюк Г. С. Избранные психологические труды / Г. С. Костюк. – М. : Педагогика, 1988. – 304 с.
11. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
12. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка / М. И. Лисина. – [Под ред. А. Г. Рузской]. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 2001. – 383 с.
13. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения : Научные исследования Ин-та общей и педагогической психологии АПН СССР / М. И. Лисина. – М. : Педагогика, 1986. – 144 с.
14. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці : методологія, методи, програми, процедури: навчальний посібник для вищої школи / С. Д. Максименко. – К. : Наукова думка. – 1998. – 216 с.
15. Панферов В. Н. Психология человека : Душа и тело. Организм и психика. Функции психики. Структура психики : Учеб. пособие / В. Н. Панферов. – СПб. : Наука, 2002. – 252 с.
16. Психология. Терминологический словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Т. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М., 1990. – 494 с.
17. Психологія : Підручник для студентів вищих закладів освіти / За ред. члена-кореспондента АПН України Ю. Л. Трофімова. – К. : «Либідь», 2000. – 558 с.
18. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів в освіти / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.

References

1. Aktual'ni problemi suchasnoi psihologii // *Nauk. zapiski In-tu psihologii im. G. S. Kostjuka APN Ukraini / Za red. akad. S. D. Maksimenka.* – K. : Nora-druk, 2003. – Vip. 23. – 436 s.
2. Batarshhev A.V. Psihodiagnostika sposobnosti k obshheniju, ili kak opredelit' organizatorskie i kommunikativnye svojstva lichnosti / A. V. Batarshhev. – M. : VLADOS, 1999. – 176 s.
3. Bezklubenko S. D. Teorija kul'turi : navch. posib. / S. D. Bezklubenko. – K., 2002. – 323 s.
4. Buchac'ka T. Formuvannja komunikativnoi kompetentnosti (vikoristannja didaktichnoi gri) / T. Buchac'ka // *Pochat. osvita.* – 2014. – № 20. – S. 33–35.

5. Vitjuk N. R. Osnovni psihologichni pidhodi do viznachennja kategorii «komunikativni zibnosti osobistosti» / N. R. Vitjuk // Visnik prikarpats'kogo universitetu : Filosofs'ki i psihologichni nauki. – Ivano-Frankivs'k : Plaj, 2002. – Vip. 3. – S. 158–167.
6. Volovik A. F. Pedagogika dozvillja : pidruchnik / A.F. Volovik. – H., 1999. – 331 s.
7. Gonchar T. I. Formuvannja komunikativnoi kul'turi molodshih shkoljariv v umovah dozvillja : avtoref. dis. ... kandidata pedagogichnih nauk / T. I. Gonchar. – K., 2003. – 21 s.
8. Donchenko N.P. Fenomen igrovoi dijal'nosti i rozvitok osobistosti / N. P. Donchenko // Duhovnist' jak osnova konsolidacii suspil'stva. – K., 1999. – T. 16. – S. 436–440.
9. Kolominskij Ja. L. Nekotorye pedagogicheskie problemy social'noj psihologi / Ja. L. Kolominskij, N. A. Berezovin. – M. : Znanie, 1977. – № 10. – 64 s.
10. Kostjuk G. S. Izbrannye psihologicheskie trudy / G.S. Kostjuk. – M. : Pedagogika, 1988. – 304 s.
11. Kostjuk G. S. Navchal'no-vihovnij proces i psihichnij rozvitok osobistosti / G.S. Kostjuk – K. : Rad. shkola, 1989. – 608 s.
12. Lisina M.I. Obshhenie, lichnost' i psihika rebenka / M.I. Lisina. – [Pod red. A.G. Ruzskoj]. – [2-e izd.]. – M. : Nauka, 2001. – 383 s.
13. Lisina M. I. Problemy ontogeneza obshhenija : Nauchnye issledovanija In-ta obshhej i pedagogicheskoi psihologii APN SSSR / M.I. Lisina. – M. : Pedagogika, 1986. – 144 s.
14. Maksimenko S. D. Psihologija v social'nij ta pedagogichnij praktici : metodologija, metodi, programi, proceduri: navchal'nij posibnik dlja vishhoi shkoli / S.D. Maksimenko. – K. : Naukova dumka. – 1998. – 216 s.

Зоряна Мацюк, Ольга Хвесик. КОММУНИКАТИВНЫЕ СПОСОБНОСТИ КАК ДОМИНАНТНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЧЕВОЙ ЛИЧНОСТИ РЕБЕНКА. В статье рассмотрены проблемы формирования коммуникативных качеств младших школьников. Обосновано роль коммуникации, ее содержательную и структурную характеристики. Осуществлен анализ понятий «общение», «коммуникация», «коммуникативные качества», «коммуникативные способности», которые составили основу категориального аппарата исследования. В основе общения находится межличностное взаимодействие, которое зависит от вербальных умений и навыков участников коммуникативного акта. Рассмотрены аспекты развития языковых навыков общения, которые найдут применение во всех сферах жизнедеятельности личности, формирования речевых способностей учащихся начальных классов и путей реализации коммуникативно-речевого подхода обучения. Проанализированы ключевые коммуникативные умения, необходимые для толерантного и этичного речевого взаимодействия. Основное внимание акцентировано на навыках и особенностях ведения диалога на основе полученных знаний. Определяющим в речевом развитии учащихся начальной школы является коммуникативно-речевой принцип, связанный с источником информации. Доказано, что при условии создания ситуаций, стимулирующих свободное высказывание, обеспечивается развитие умений общаться.

Ключевые слова: коммуникация, общение, коммуникативные качества, коммуникативные способности.

Matsiuk Z. S., Hvesyk O. COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A KEY FEATURE OF A SPEECH PERSONALITY OF A CHILD. This article deals with the role of communication, its content and structural characteristics. The definitions of the concepts communication, communicative qualities and communicative competence as a part of the terminology have been investigated. Communication is a basic part of interpersonal interaction. Interpersonal interaction depends on verbal communication skills of the participants of a speech act. The development of speech skills which can be used in all spheres of people's lives have been considered. A description has been given of the development of primary students' communicative skills and ways in which a communicative approach can be implemented in the teaching of primary students. Key communicative competences which are necessary for tolerant and polite language interaction have been analyzed. Extensive attention is devoted to the skills and peculiarities of a dialogue implementation on the basis of gained knowledge. A communicative approach which is connected with the source of information is the main one in the development of the students of a primary school. It has been proved that the natural communication of the primary students and a successful development of their communicative skills can be achieved in the situations when individuals can generate utterances in natural conditions not in artificial ones.

Key words: communication, communication qualities, communication skills.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2017 р.